

<https://doi.org/10.15407/socium2021.02.059>
УДК 2316(303)+308(327.8)

Creative Commons Attribution 4.0 International

Юзва Л.Л., канд. соціол. наук, доцент кафедри методології та методів соціологічних досліджень факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, просп. Глушкова, 4-д, Київ, 03022, Україна, email: luydmilay@ukr.net, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1448-5478>

“СУВЕРЕННА ДЕМОКРАТІЯ” В УКРАЇНСЬКИХ ОНЛАЙН-МЕДІА: ЯКІСНИЙ КОНТЕНТ-АНАЛІЗ ДИСКУРСУ 2020 РОКУ

У сучасному світі на противагу ідеї універсалізму, що з'явилась після 1945 р., розвивається тенденція до суверенізму. За умов дотримання міжнародних норм і законів така тенденція до верховенства інтересів окремих держав та урядів є зрозумілою у світі “чітких ідентичностей”. Проте у площині дискурсів вона призвела до того, що в колі суспільних наук почали обговорювати особливості російського, східноєвропейського та євразійського суверенізму. Проте у XXI ст. вплив часто мають не (лише) експертні обговорення, зокрема в наукових колах, але й дискурси, що транслюються медіа. Так, віднедавна, власне через медійні канали, просувається ідея можливості існування “суверенної демократії” (тоді як фахівці досі сперечаються в можливості існування такої форми устрою). Оскільки цей дискурс прямо пов'язаний з російським контекстом, а в інформаційному полі України фіксуються різні впливи саме через російські наративи, то виникла ідея відстежити, чи транслюється ідея суверенної демократії через український медіа-простір і з яким смисловим навантаженням. В емпіричному соціологічному дослідженні проаналізовано повідомлення українських онлайн-медіа протягом 2020 р., в яких йшлося про різні аспекти суверенності та демократичності, зокрема, про “суверенну демократію”. Завдяки застосуванню якісного контент-аналізу виокремлено вісім контекстів вживання цих концептів (“американське питання”, “білоруське питання” тощо). Усі контексти проілюстровано прикладами реального дискурсу українських медіа. Серед основних висновків дослідження переважно подано змістовні характеристики концепту “суверенна демократія” в українських онлайн-медіа, що відповідає його трактуванню російськими ідеологами, але має й представлення з іншим змістом, що є відірваним від концептуального розуміння цього поняття як державного устрою. Висвітлення поза трактуванням “суверенної демократії” у стилі російських ідеологів обертається навколо синонімічного вживання термінів суверенності та демократичності.

Ключові слова: суверенна демократія, онлайн-медіа, медіаповідомлення, новини, українські ЗМІ, якісний контент-аналіз.

Yuzva L.L., PhD. (Sociology), associate professor of the department of methodology and sociological research methods, Faculty of Sociology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, 4-d, Hlushkova Prosp., Kyiv, 03022, Ukraine, email: luydmilay@ukr.net, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1448-5478>

"SOVEREIGN DEMOCRACY" IN UKRAINIAN ONLINE MEDIA: QUALITATIVE CONTENT ANALYSIS OF THE DISCOURSE OF 2020

In contrast to the idea of universalism, which appeared after 1945, a trend towards sovereignty is developing in the modern world. Subject to international norms and laws, this trend towards the supremacy of the interests of individual states and governments is coherent in a world of “clear identities”. However, it has led to the social sciences discussion of the peculiarities of Russian,

Eastern European, and Eurasian sovereignty in terms of discourses. However, in the 21st century, not (only) expert discussions have influence, particularly in scientific circles, but also discussions broadcasted by the media. So, recently, through media channels, the idea of the possibility of the “sovereign democracy” existence is being promoted (while experts are still arguing about the possibility of the existence of such a form of government). Since this discourse is directly related to the Russian context, and in the Ukrainian information field, various influences are recorded through Russian narratives, the thought appeared to track whether the idea of sovereign democracy is broadcasted through the Ukrainian media space and with the kind of semantic load. An empirical sociological study analysed reports by Ukrainian online media during 2020, which addressed various aspects of sovereignty and democracy, in particular, “sovereign democracy”. With qualitative content analysis, eight contexts of application of these concepts have been identified. Among them are the following: “American issue”, “Belarusian issue,” and others. All contexts are illustrated with examples of the real discourse of the Ukrainian media. Among the main conclusions of the research is that the presentation of the substantive characteristics of the sovereign democracy concept in the Ukrainian media corresponds to its interpretation by Russian ideologues and has a different content, which is often detached from its conceptual understanding. Coverage outside the interpretation of “sovereign democracy” in the style of Russian ideologues revolves around the synonymous use of the terms sovereignty and democracy.

Keywords: *sovereign democracy, online media, media messages, news, Ukrainian media, qualitative content analysis.*

Навіть для пересічного споживача інформації звичною стала трансляція такого набору концептів, як демократизація, американізація, глобалізація, урбанізація тощо. Вони ніби закликають до певної фаховості, усвідомлення громадянами сучасних процесів на різних рівнях їхнього життя. Власне медіа є виробниками такої собі “соціальної їжі” для сьогоденного масового споживача інформації. В українському заполітизованому інформаційному просторі не дивним є частотне звернення до питань, що стосуються державних устроїв і демократичних процесів. Водночас ХХІ ст. окреслене як епоха постправди, фейків і подібних їм явищ, тому завдяки інформаційній оболонці викривлюються сенси та значення, зокрема, таких здавалося б класичних речей, як державні устрої. Дослідницьку увагу привернув концепт “суверенна демократія” як концептуальне новоутворення, варіативність і способи його трансляції каналами медіа. Це складний концепт, стосовно якого дискутують фахівці, проте він транслюється для пересічних громадян, тому важливо розуміти палітру, вектори цієї трансляції, оскільки ми маємо багато прикрих прикладів імітованої освіченості¹ внаслідок впливів медіа. Крім того, введення до дискурсу певного поняття здійснюється переважно для його легітимізації². Концепт стає звичним, зрозумілим, виправданим і

¹ Це породжує ситуації, коли на референдум планують виносити питання вступу до НАТО. За результатами досліджень, значна частка населення не знає, що це за організація, при цьому демонструє освіченість у питанні на рівні модальностей “це погано/це добре”, які транслювалися медіа.

² У цьому контексті на загальнонаціональному рівні порушено питання вживання у вітчизняному дискурсі концепту “Донбас” (натомість “Донецька область”). Громадські обговорення стосуються саме процесу легітимізації окремішності Донецької області через трансляцію через дискурс цього концепту.

легітимним. Коли ж легітимізація відбувається щодо державного устрою, то законності набувають і політики, дії в його межах. Оскільки Україна перебуває у полі російської політики (та зазіхань різного ґатунку)³, то такий стан справ (імовірний процес легітимізації “специфічного” державного устрою через вітчизняний дискурс) є приводом для зосередження уваги на ньому.

За даними дослідження “Споживання медіа”⁴, роль онлайн-медіа як джерела новин продовжує зростати порівняно з телебаченням і особливо пресою. На запитання “Якими типами медіа Ви зазвичай користуєтесь для отримання новин?” 70,5% респондентів зазначають інтернет-медіа (телебачення – 59,7%, друковані видання – 12,9%) [1]. “Texty.org.ua”, які займаються журналістикою даних, коментують результати дослідження як такі, що вказують на ситуацію, яка відкриває простір для маніпуляцій, адже неусвідомлено і некритично читаючи “що попадеться”, можна легко натрапити на новини з маніпулятивних і дезінформаційних сайтів, які активно просувають свій контент⁵. Власне такі дані вказують також на набагато ширше проблемне поле, яке стосується не лише споживання новин, але й у цілому отримання інформації. У часи, коли, з одного боку, інформаційний простір наповнений різними формами маніпулятивного контенту, а з іншого боку, переважна частка пересічних споживачів інформації не володіє методами розрізнення типів інформації, відокремлення дезінформації від надійної обґрунтованої інформації, подібні стратегії споживання/пошуку інформації справді становлять низку загроз. Це і омана від дезінформації, й імітована обізнаність у питаннях, і штучна освіченість у різних предметних полях тощо. Саме тому, коли йдеться про концепти зі складним смисловим наповненням, увага до медіаконтенту має бути актуалізованою.

Теоретико-концептуальні підвалини питання. Насамперед, у межах пропонованого предметного поля необхідно здійснити експлікацію поняття “суверенна демократія”. Це досить складно зробити лише через академічне середовище текстів. Адже поняття вживається, з одного боку, у площині політичного дискурсу (чиновницького тощо), а з іншого, – у дослідницькій площині, коли йдеться переважно про вивчення дискурсу, що призвів до нормалізації, стабільності становища В. Путіна в Російській Федерації. Завдяки “російському почерку” у створенні цього концепту⁶ саме в

³ Концепт суверенної демократії переважно транслюється у прив’язці до Російської Федерації.

⁴ Всеукраїнське опитування проведене методом телефонного інтерв’ю 03.11–04.11.2020 р. Кількість опитаних респондентів становить 2000. Виконавець дослідження – ТОВ “Оперативна соціологія”. База телефонних номерів генерувалась випадковим чином, що гарантує репрезентативність і достовірність результатів. Похибка вимірювання для одномірних шкал: для результатів, близьких до 90% – 1,31%; для результатів, близьких до 70% – 2,01%; для результатів, близьких до 50% – 2,19%; для результатів, близьких до 30% – 2,01%; для результатів, близьких до 10% – 1,31%. На замовлення “Центру контент-аналізу”.

⁵ “Прочитав в інтернеті”, не задумуючись, у якому ЗМІ. Така специфіка споживання новин – золоті дні для дези. *Texty.org.ua*. 27.11.2020. URL: https://texty.org.ua/fragments/102395/bilshist-ukrayinciv-spozhyvayut-internet-novyny-bezsystemno-ce-daye-bahato-nahod-propahandi-ta-lajnosajtam/?fbclid=IwAR2I9QpUJd_nbvhoXJ3HmUebXZ0saduyu9Qn7mZKYdedodd6OrLlf3WlasA

⁶ Його автором з лютого 2006 р. вважають В. Суркова.

Російській Федерації надруковано ряд збірників, присвячених виключно суверенній демократії [2] й досі триває “продукування” текстів, присвячених цьому поняттю. Здійснивши огляд частини з них, виявлено, що фактично всі вони містять значну частку звернень саме до політичної площини та дискурсу, який формується у її межах. Так, Я. Пляйс наводить цілу низку різноманітних визначень поняття, проте майже усі вони – це визначення від представників політикуму [3]. Автор формує думку, що суверенна демократія – це не поняття, а концепція, тому довкола неї існує ціла надбудова з дефініцій і пояснень. Я.Ю. Матвієнко [4] заперечує суто російське походження поняття та наводить приклади вживання його, наприклад, європейцями та тайванцями [5]. Проте, як і у Я. Пляйса, в тексті наявна надмірна кількість звернень до тлумачень В. Путіна, Д. Медведєва, В. Суркова, а чітка концептуалізація відсутня.

Проте до концепту прикута не лише увага російських авторів. Це поняття майже відразу привернуло увагу світової спільноти та спровокувало обговорення та критику як у медійних, так і у наукових колах від моменту його появи у політичному дискурсі. М. Липман у “The Washington Post” наголошує, що реальність, яка не затьмарена PR, полягає в тому, що російський уряд вдався до поліцейської практики, яка дуже нагадує практику Радянського Союзу⁷. Такий дискурс спричиняє появу синонімічного поняття-тлумачення російської “суверенної демократії”, її починають називати “керованою демократією”. У червні того ж 2006 р. В. Сурков у своїх виступах починає заперечувати тотожність керованої та суверенної демократій⁸. Проте дискусії продовжуються і за переліком фактичних реальних ознак (подій, що відбуваються в Росії тощо), зокрема, в наукових колах вибудовується експлікація поняття “суверенна демократія” як керованої (певною мірою тоталітарної) демократії. Так, І. Крастєв зазначає, що “Росія Путіна не є тривіальною авторитарною державою. Це не “полегшений Радянський Союз”. Це також не ліберальна демократія. Проте це – “керована демократія”. Цей термін охоплює логіку та механізми відтворення влади, а також те, як демократичні інститути використовуються та як ними зловживають для збереження монополії влади [6]. Проте він зазначає, що концепція путінської суверенної демократії є надскладною для тлумачення. Досить ґрунтовним процесом експлікації поняття суверенної демократії є спроба П. Касули. Він звертається до різних авторських позицій, які демонструють, що: 1) “суверенна демократія” – термін, який не означає нічого нового, а є злиттям певних політичних ідей (Averre 2007); 2) “суверенна демократія” – це лише спроба підкреслити російську “європейську інтелектуальну спадщину” (Hudson 2009); 3) що “суверенна демократія” – це, фактично, сукупність ідей В. Путіна (Schulze 2007, Okara 2007) [7]. П. Касула зазначає, що суверенна демократія є мертвою як поняття, проте живою на практиці як сукупність ідей.

⁷ Lipman M. Putin's “Sovereign Democracy”. *The Washington Post Company*. 15.07.2006. URL: <https://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/07/14/AR2006071401534.html>

⁸ Наша российская модель демократии называется “суверенной демократией”. *Единая Россия*. 28.06.2006. URL: <https://web.archive.org/web/20061105125847/http://www.edinros.ru/news.html?id=114108>

Видається, що труднощі експлікації цього поняття пов’язані з надмірною декларативністю та часто пропагандистськими контекстами довкола нього. Якщо ж повернутись до загальноприйнятого понятійного апарату щодо державних устроїв, то фактично “суверенна демократія” – термін, введений для дискурсивної стабілізації, для легітимізації влади однієї людини в межах персоналістського авторитарного режиму. Підсумовуючи, варто підкреслити, що, фактично, суверенна демократія є симулякром (за Бодріаром), проте термін, що її описує, є реальною практикою в сучасному інформаційному соціумі.

Методологія дослідження. Об’єктом дослідження є концепт “суверенна демократія” як елемент дискурсу онлайн-медіа. Предметом – контексти трансляції концепту суверенної демократії як елементу дискурсу українських онлайн-медіа впродовж 2020 р. **Мета дослідження** – виокремити основні контексти як аналітичні категорії та проаналізувати їх⁹. Головне дослідницьке питання: чи відповідає представлення змістовних характеристик концепту “суверенна демократія” в українських медіа його вихідному трактуванню, зокрема, ідеологами російського “особливого шляху розвитку”, чи набуває іншого змісту, чи має інші змістовні вектори наповнення.

Методи та інструменти дослідження. Базовим методом дослідження є *якісний контент-аналіз*, в межах якого реалізовано процедуру виокремлення аналітичних категорій аналізу та латентне прочитання текстів, тобто враховано усі сенси. Візуалізація здійснювалась із застосуванням інструментів: 1) WordItOut (<https://worditout.com/>), який відображає частоту вживання аналітичних категорій; 2) Datawrapper (<https://app.datawrapper.de/chart>), що дозволяє будувати класичні типи графіків.

Вибірка. Масив сформовано автоматично за допомогою інструменту Mediateka (mediateka.com.ua). Пошуковий запит: (суверен* демократ*), що передбачав різні відмінювання термінів і різні мови (українська/російська). Період: з 1 січня по 16 листопада 2020 р., повний акаунт¹⁰, оскільки сам термін “суверенна демократія” не є взірцем широко вживаного буденного мовлення або трендовою темою в медіа. За даними дослідження “Споживання медіа” [1], дві третини (66,5%) читачів онлайн-новин не мають конкретного ресурсу, за яким вони стежать (переважно читають новини, які час від часу трапляються в соцмережах, в Google, на сайті пошти тощо), на вибірку не накладалось додаткових обмежень щодо формування її лише за певним типом каналів. Тому до неї потрапили усі їхні різновиди: від регіональних до загальнонаціональних, від газет до телеканалів, від топових до маловідомих. Усього до вибірки увійшли матеріали 156 різних медійних онлайн-каналів. Представлено матеріали таких відомих телеканалів: “1+1”, “СТБ”, “112”, “5 канал”, “ТРК “Україна”, “Прямий”. Серед інформаційних

⁹ Оскільки сьогодні є чітко встановленими факти наявності в медіа дезінформації, фейків та інших типів маніпуляцій, то більшість концептів медіа апріорі уживаються у широкій інтерпретації. Це робиться не завжди для маніпуляцій, є й інші фактори, що впливають на це (зокрема, низька обізнаність і непрофесійність журналістів). Проте метою і було проаналізувати цю “широту інтерпретацій”, побачити максимально широко, як вітчизняні медіа висвітлюють цей концепт (“суверенна демократія”).

¹⁰ Матеріали з усіх наявних українських медіаджерел, без фільтрів топ.

порталів – “Корреспондент”, “Новое время”, “Газета по-українськи” (“Gazeta.ua”), “Голос України”, “Вечірні Вісті”, “УНІАН”, “День” та ін. Представленість у вибірці регіональних медіа є значно більшою, ніж загальнонаціональних.

Таким чином, генеральна сукупність становить 358 медіатекстів. Проте вітчизняний медіапотік характеризується значною кількістю дубльованих матеріалів¹¹ та передрукованих текстів¹² (ілюстрацію цього явища показано в табл. 1). У контент-аналітичних дослідженнях відбракування потребують тексти, які прямо не стосуються предметного поля дослідження. Проте у цьому дослідженні завдяки жорсткому та лаконічному поданню пошукового запиту таких не виявлено.

Таблиця 1

Дубльовані та передруковані тексти: приклад фрагмента масиву

Інтернет-портал	Сніпет ¹³
“Україна молода”	“...Галичини немислиме існування України як !!!суверенної, демократичної!!! та європейської держави”, – наголошують парламентарі...
“Новинарня”	“...Галичини немислиме існування України як !!!суверенної, демократичної!!! та європейської держави”, – наголошують парламентарі...
“Zbruc”	“...Галичини немислиме існування України як !!!суверенної, демократичної!!! та європейської держави”, – обурились автори...
“Газета по-українськи” (“Gazeta.ua”)	“...Галичины немислимо существование Украины как !!!суверенного, демократического!!! и европейского государства”, – добавил он...
“Главное”	“...Галичины немислимо существование Украины как !!!суверенного, демократического!!! и европейского государства”, – добавил он...

Примітка: Трьма знаками оклику автоматизовано виокремлюється вагомий пошуковий запит.
Джерело: складено автором за допомогою Mediateka.

Оскільки генеральна сукупність склала незначну кількість текстів і перший етап роботи з вибіркою продемонстрував велику кількість “передруків”, то надалі формули з розрахунку вибіркової сукупності й кроку відбору не застосовувались. Обрано доцільний для подібних випадків шлях конструювання вибіркової сукупності через відбракування елементів вручну. Тому відбраковано усі дубльовані й передруковані матеріали та вибіркочу сукупність склали виключно унікальні тексти. Щодо питання належності медіа, то в дослідженні мали бути представлені тексти з українських медіапорталів. Проте в процесі роботи виявлено, що українські сайти передруковують не лише матеріали інших українських сайтів, але й російських тощо. Оскільки частка таких передруків з російських сайтів була дуже малою і ці тексти трансльовані через українські портали, вони не вилучались з вибіркової сукупності. Таким чином, *вибіркова сукупність* склала 72 медіаповідомлення, тобто проаналізовано близько 20% усього масиву.

¹¹ Йдеться про ситуацію, коли матеріал подається двома мовами (українською та російською).

¹² Коли текст без жодних змін/з незначними змінами розташовується на різних інформаційних і новинних порталах.

¹³ Сніпет – мінімізована частина тексту, що містить пошуковий запит.

Експлікація деяких понять у межах методичного розділу методології. У дослідженні вживатимуться традиційні для методології контент-аналітичних досліджень поняття категорій аналізу, одиниць рахунку тощо. Проте поряд з масивом текстів вживатиметься також “корпус текстів”, який експлікуватиме набір медіатекстів, до яких застосовано процеси перетворення вихідних медіаповідомлень. Зокрема, переклад (адже автоматизовані інструменти коректно застосовувати до текстів однією мовою) та виокремлення завершених змістовних фрагментів. Тут за основу взято загальний підхід створення корпусів текстів: відібрані згідно з визначеними критеріями, систематизовані, закодовані й організовані відповідно до вимог [8, с. 36]. Тексти, що аналізувались: 1) відібрані за критерієм пошукового запиту; 2) відповідають таким вимогам, як належність періоду (2020 р.) та українським медіа; 3) систематизовані згідно з виокремленими у дослідженні аналітичними категоріями; 4) закодовані й організовані відповідно до вимог методології контент-аналізу. Таке тлумачення відрізняється від аналогічних позицій для корпусу мови. Проте це пояснюється тим, що з корпусом мови та відповідними йому корпусами текстів працюють лінгвісти й інші мовознавці, а наразі завдання зводиться до експлікації концепту в межах емпіричного соціологічного дослідження.

Результати дослідження. У ході дослідження виокремлено вісім аналітичних категорій, серед яких лише одна представляє медіаповідомлення, у яких вживалась суверенна демократія у автентичному для російського дискурсу значенні, як особливого цивілізаційного шляху РФ (рис. 1). Переважна більшість масиву повідомлень присвячена різноманітним контекстам суверенності й демократичності (саме через прикметникове вживання, як ознак, а не іменникового визначення державного устрою). Щодо наповнення окремих категорій медіаповідомленнями, то найбільш наповненими виявились “українське питання” та “суверенна демократія”. Їх наповнення різке відрізняється від наповнення усіх інших категорій, які мають приблизно однакове наповнення текстами.

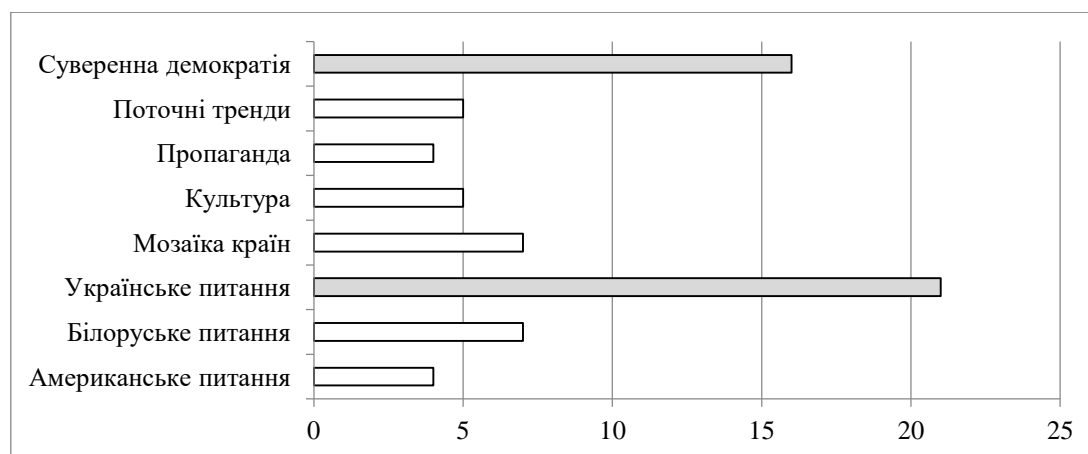

Рис. 1. Частка текстів у кожній аналітичній категорії, N = 72, од.

Джерело: складено автором.

1 контекст: “американське питання”. У цьому контексті йдеться переважно про вибори в США, протистояння Д. Трампа та Д. Байдена. Найчастіше транслюється позиція Д. Байдена як демократа, який має наміри підтримувати суверенітети інших країн (зокрема, України та Білорусі). Дискурс навколо суверенності у цьому разі має на увазі окремішність, незалежність, самостійність і самодостатність певних держав. Йдеться про суверенітет держави. Символічним рядом суверенності є такі концепти, як демократія та процвітання:

“Байден підтримує Україну в її прагненнях до суверенного, демократичного і процвітаючого майбутнього” (“Кореспондент”, листопад 2020 р.).

Найбільше повідомлень щодо цього контексту виявлено у жовтні – листопаді 2020 р. Повідомлення в межах цього контексту однотипні – це дубляжі та передруки, проте їх кількість є значною (вони транслювались великою кількістю порталів).

2 контекст: “білоруське питання”. Дискурс вибудовується довкола протестів у Білорусі, пов’язаних з незгодою громадян визнавати вибори, у яких, за офіційними даними, переміг О. Лукашенко. Частина дискурсу присвячена позиціям на підтримку білоруського народу у їхній боротьбі на шляху до створення суверенної держави. У цьому полі згадуються Америка та Польща. Більш розгорнутим є обговорення позиції та впливів Росії на ситуацію в Білорусі, в межах якого найяскравіше транслюються поглинання Білорусі Росією та втрата суверенності й незалежності Білорусі внаслідок домовленостей О. Лукашенка й В. Путіна:

“І нині, коли бачимо завершальні акти путінського трагіфарсу, в Кремлі відчайдушно намагаються перетворити згасання своєї “суверенної демократії” на “оптимістичну трагедію”. Путінська диктатура має увінчатися виправленням “найбільшої катастрофи”, відновленням СРСР, тобто поглинанням Білорусі й України” (“Країна”, серпень 2020 р.).

У межах білоруського питання згадується один з кандидатів у Президенти Білорусі В. Цепкало та його рішення про створення Фронту національного порятунку, завданнями якого називаються: захист демократичного вибору білоруського народу від масових і силових фальсифікацій з боку влади, мобілізація білоруського народу, боротьба за збереження національного суверенітету, демократії та свободи Білорусі. Медіаповідомлення щодо цього питання є нечастотними та подані із саркастичною тональністю.

3 контекст: “українське питання”. Передбачуваними були частотні звернення вітчизняних медіа до українського контексту. Насамперед, медіа транслювали суверенність у межах загального бачення стратегії розвитку України як окремішньої одиниці та у складі інших країн:

“Голова парламенту наголосив, що без незалежної, суверенної, демократичної та орієнтованої на європейські цінності України неможлива побудова європейської архітектури безпеки” (“Голос України”, листопад 2020 р.).

Найчастотнішими у цьому контентному полі є звернення до тексту Конституції України: утвердженням у ньому суверенного статусу нашої держави. Кілька медіаповідомлень присвячені виборчим перегонам в Україні. Це матеріали з ознаками політичної реклами, у яких йдеться про позиції політичної партії “Опозиційна плат-

форма – “За життя” (ОПЗЖ) та конструюється позитивний образ В. Медведчука, як поборника суверенності України. Цей контент, фактично, можна віднести до аналітичної субкатегорії “Виборчий процес”.

Ще один субкатегоріальний рівень у межах українського питання – це повідомлення до урочистих подій до: а) Дня Незалежності; б) Дня Конституції; в) 90-х роковин з дня народження М. Гориня тощо. У випадку з державними святами контент містить офіційні вітання різноманітних інституцій зі згадуванням суверенного статусу України поміж тим.

Наступним субкатегоріальним рівнем є контент щодо економіки, зокрема, транслюється концепт “суверенної економіки”:

“У Росії, коли придумали термін “суверенна демократія”. Це означало, що йдуть ви куди подаль з демократією, ми суверенні всі з себе і тому нам вона не потрібна, але для пристойності ми скажемо, що це наш такий вигляд, суверенної демократії. А тепер ось українська влада занепокоїлася суверенітетом. І придумують свою суверенну економіку. При тому, що ми цю суверенну економіку вже реалізовували багато разів, і щоразу все закінчувалося погано” (“Вечірні Вісті”, червень 2020 р.).

У межах цього контексту обговорюються питання співпраці з МВФ (зокрема, залежності України від нього) та одна з “теорій змов” (про Д. Сороса). Заяву про те, що за всіма бідами стоїть Д. Сорос, як зазначають Texty.org.ua, можна почути не тільки на проросійських телеканалах в Україні. У межах останніх виборів у США юрист Д. Трамп Р. Джуліані розповів про такі теорії змови, до яких годі додуматися й російським пропагандистам¹⁴:

“Нашу сувенірну футболку “Я від Сороса” зараз дедалі частіше запитують люди, які ніколи не мали стосунку до грантів Фонду. Адже це сьогодні означає лише те, що вони стоять на проукраїнських і прозахідних позиціях, проти “суверенної демократії” в стилі Суркова – Путіна” (“Майдан”, травень 2020 р.).

4 контекст: “мозаїка країн”. У цьому контентному полі наводяться приклади країн з ознакою суверенності. Щодо більшості країн разом з ознакою суверенності вказується ще ряд інших характеристик (рис. 2):

“...Таджикистан – суверенна, демократична, правова, соціальна, світська й унітарна держава...” (“Mukola.net”, листопад 2020 р.).

Таким чином, найчастішим є дуальна пара “суверенна-демократична”. Інші ознаки поодинокі згадуються щодо різних країн і видається, що такі набори ознак конструюються журналістами навмання – без занурення в експлікацію значень концептів. Контент медіаповідомлень, що належать до цієї аналітичної категорії, був часто присвячений історії держав або ж наведені ознаки згадувались у контексті поточної ситуації в країні.

¹⁴ Сорос, Чавес і украдене щастя Трампа: божевільні заяви Джуліані. Texty.org.ua. 20.11.2020. URL: https://texty.org.ua/fragments/102351/soros-chaves-i-ukradene-shasty-trampa-bozhevilni-zayavy-dzhuliani/?fbclid=IwAR3Kab_8N-Zb5KcfyCFHIUEVw3j0WoOGr-oKrO5WqsxRd4-XIxDTIMuqvKU

Рис. 2. Конотації, що вживаються в контексті суверенності держави

Джерело: складено автором.

5 контекст: “культура”. Оскільки більшість видань мають рубрикатор, який структурує інформацію відповідно до тематичних напрямів: “Політика”, “Суспільство”, “Світ” тощо, то у масив дослідження потрапив контент з рубрики “Культура”. Тут йдеться про вистави, книги, міркування філософів тощо. У кожному з таких медіаповідомлень йдеться не про суверенність як ознаку устрою, а саме про концепт “суверенна демократія”:

“...Розповідь Андрія Єрмолаєва насичена непростими, але дуже ясними думками та фактами, які малюють велику картину перетворень суверенітету й глобалізації від Pax Britanica до російської “суверенної демократії”...” (“Перший Козацький”, жовтень 2020 р.).

6 контекст: “пропаганда”. У межах контексту транслюються, з одного боку, тексти щодо ідеологічних векторів Росії з використанням дискурсивних взірців пропагандистського контенту. Відповідно, це російськомовні тексти, переважно передруки з російських сайтів. Тут йдеться про власний шлях Росії та споконвічне протистояння із Заходом:

“Тому головний плюс статті Патрушева в тому, що в ній заявлена по суті нова політична позиція – Росія повинна йти своїм шляхом, до своїх цілей, будуючи своє майбутнє, з огляду на свої (а не якісь універсально толерантні до будь-якої гідоти) цінності та свої національні інтереси. Тобто заявлено курс на досягнення ідеологічного суверенітету” (“База-211”, червень 2020 р.).

З іншого боку, тут присутні тексти, які заперечують і водночас викривають пропагандистські взірці російського дискурсу:

“Мілітаризація означає боротьбу за мир, добро – зло, відстоювання прав людини – зраду батьківщині, тиранія – суверенну демократію, мракобісся – віру, правда – брехню і так далі і тому подібне. Ці особливості російської лінгвістики добре завоюються від “Москви до самих до країн”. На планеті залишилося не так багато місць, де при згадці про “руській мір” люди не сумніваються, що йдеться про війну” (“День”, вересень 2020 р.).

7 контекст: “поточні тренди”. До цього контексту дискурсу віднесено медіаповідомлення щодо поточних подій, які широко висвітлювались в ЗМІ завдяки їхнім основним темам. Водночас у них вбудовувався концепт суверенності. До таких “трендових” поточних тем потрапили: отруєння О. Навального; справа І. Коломойського: пропаганда його позицій через Дубинського та 1+1; кримське питання: смерть (вбивство) трирічного М. Сулейманова, сина політв’язня і громадянського журналіста; врегулювання конфлікту на Донбасі; протести в Нових Санжарах: евакуація людей з Китаю.

Хоча медіаповідомлення стосуються досить різних тематичних напрямів, проте “суверенна демократія” у всіх пов’язується з Росією та її негативними впливами, зокрема на Україну:

“Наміри уряду Нідерландів свідчать, що там не мають сумнівів у тому, хто несе відповідальність за знищення пасажирського лайнера в небі Донбасу. Також цей юридичний крок може дати поштовх у зміні позиції колективного Заходу щодо Росії на тлі посилення її “суверенної демократії” (“Укрінформ”, липень 2020 р.).

8 контекст: “суверенна демократія”. Виокремлено аналітичну категорію, в межах якої “суверенна демократія” трансливалась як концепт з автентичним російським тлумаченням. Це найчисельніша за кількістю унікальних медіатекстів аналітична категорія дослідження. Фактично, весь контент з концептом “суверенної демократії” певною мірою стосується Росії: її устрою, ідеології, векторів розвитку, історії тощо:

“Суркову, який сьогодні є особистим радником Путіна, приписують винахід терміна “суверенна демократія” для опису авторитарної системи Росії” (“Дзеркало тижня”, травень 2020 р.).

Проте є винятки. Це поодинокі медіадописи, присвячені Парагваю (Південна Америка), Зімбабве (Південна Африка), Китаю та Польщі:

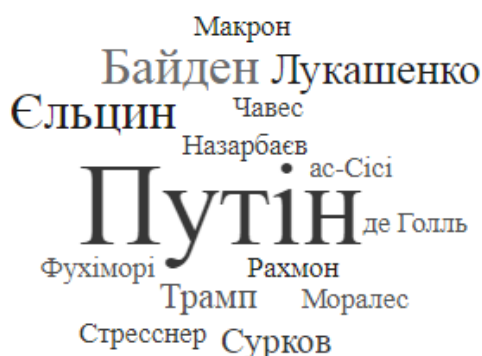
“У новітній історії Польщі явка вищою була лише на президентських виборах 1995 р. (64,70% і 68,23% у двох турах) – тоді в боротьбі зійшлися кандидат посткомуністів Александер Квасневський і легендарний лідер “Солідарності” Лех Валенса. Як тодішній, так і нинішній поєдинок поляки оцінюють як боротьбу символів. Для прихильників ПіС – це можливість далі будувати суверенну демократію в Польщі та звинувачувати в проблемах “напередніков”; прихильники опозиції хочуть відновлення сильної позиції Польщі у західному світі і, насамперед, в ЄС” (“Dsnnews”, червень 2020 р.).

Якщо ситуація (коли медіа у своєму контенті наводять країни з тоталітарним устроєм як приклади суверенних демократій) не викликає подиву, то в цьому аспекті Польща є певною “несподіванкою”. Проте такий стан речей пояснюється політикою націоналізації, на яку спрямовано вектор розвитку Польщі впродовж діяльності правлячої верхівки влади.

Оскільки цей контекст є найбільшим за обсягом корпусу унікальних медіатекстів, то для нього було застосовано додаткові дослідницькі процедури. Зокрема, виокремлення семантичного ядра (Advego) та застосування автоматизованого аналізу тексту (Voyant). Для застосування автоматизованого контент-аналізу за допомогою Voyant

лідерів у переважній більшості випадків керівників країн кодувались також згадування В. Суркова. Звернення у текстах саме до нього кодувалось з тієї причини, що саме В. Суркову приписують авторство терміна “суверенна демократія” і про це неодноразово йдеться в дискурсі медіа (рис. 4).

Рис. 4. Світові лідери, що згадуються в дискурсі

Джерело: складено автором.

У абсолютній більшості випадків тут перераховуються лідери, що впроваджували (-ють) устрій на кшталт суверенної демократії у своїх країнах. Виняток становить лише Д. Байден, який висвітлюється як поборник суверенності та демократичності країн, звісно, не у тлумаченні російського типу суверенної демократії.

Аналогічно було прокодовано згадувані країни, серед яких беззаперечно перевагу згадувань має Росія, яка лишається взірцем реалізації нею ж створеного концепту устрою (рис. 5).

Рис. 5. Територіальні одиниці, що згадуються в дискурсі

Джерело: складено автором.

Варто зробити уточнення, оскільки серед значної кількості згадок власне країн кодувались також згадки про Крим і Донбас, які є частинами України. У цьому випадку кодувались країни безвідносно до їх позиції щодо суверенної демократії. Тому візуалізація демонструє палітру країн і окремих територій у межах країн: щодо яких медіа висвітлюють “практики” суверенної демократії та щодо яких висвітлюється прагнення демократії й суверенності в класичному (не російському) сенсі. Найчастотнішими, відповідно, виявились згадування Росії як: “матері суверенної демократії”; країни, що впровадила устрій типу “суверенна демократія”; країни, чию суверенну демократію критикують, засуджують, не визнають; країни, суверенну демократію якої обґрунтовують історією, цінностями, ідеологією тощо.

Аналіз результатів дослідження. Насамперед, слід звернути увагу на нерівномірність наповнення текстами окремих аналітичних категорій. Оскільки найбільше текстів потрапило в категорію “українське питання”, то це може викликати відчуття дисонансу з кількісними та візуалізованими результатами. Адже найчастотнішими у медіаполі були звернення до російського контексту (серед країн найуживанішою була Росія, серед постатей – В. Путін тощо). Досі спостерігається сильна залежність українського медійного інфополя від російськоорієнтованих контекстів, тож такі звернення до російського контексту є легко пояснюваними.

Традиційно національні медіа приділяють основну частку уваги саме національному контексту. Тому очікувано, коли британці пишуть про британські події, китайці – про китайські, українці – про українські. Власне аналітична категорія “українське питання” спиралась на найбільшу частку текстів, але концепт “суверенної демократії” найчастотніше був представлений не у її межах. Категорія “українське питання” містила звернення до понять суверенності та демократичності. Тут ці поняття переґукуються з класичним словниковим тлумаченням: суверенності як незалежності, самостійності у зовнішніх і внутрішніх справах; незалежності як здатності самостійно визначати цілі, завдання та методи їх досягнення.

Внаслідок присутності в обох концептах смислу “самостійності” та багатьох інших факторів, добре описаних Л. Рябоволом, визначення в джерелах не дають змоги чітко розмежувати ці якості держави й принципи її організації [9, с. 262]. Проте, незважаючи на таку ситуацію “плутанини”, Л. Рябовол таки доходить висновку, що у порівнянні понять “державний суверенітет” і “незалежність держави” перше є ширшим та охоплює друге. Незалежність держави – це, насамперед, її зовнішня незалежність, самостійність і рівноправність у міжнародних відносинах, обов’язковий складник державного суверенітету [9, с. 262]. Досить важко стверджувати, в якому саме контексті, яку саме експлікацію цих понять використовують журналісти у дописах на шпальтах онлайн-медіа. Найчастіше ці поняття вживаються у перерахунку з іншими описовими характеристиками держав, тому часто видається, що їм взагалі не надається якоїсь особливої ваги, як важливим характеристикам устрою, що вони вживаються для наповненості тексту, як поняття, що традиційно вживаються відносно певної держави.

У цілому концепт “суверенної демократії” найчастотніше вживається у контенті, який стосується Росії, відповідно зі змістовним наповненням, притаманним російському дискурсу. У межах “українського питання” дискурс формується довкола “бу-

денності” українського контексту, характерної сучасному стану речей: проблеми з економікою, судовою системою, загальнодержавні свята тощо.

У межах “американського питання” не йдеться про традиційні для висвітлення образу Америки маркери, такі як її велич, впливовість, протистояння з кимось, американізацію світу або, наприклад, поодинокі ситуативні маркери, як позиції щодо мігрантів. Тут вся увага сконцентрована на виборчому процесі й позиціях кандидата від демократів Д. Байдена. Власне про його підтримку суверенних і демократичних устроїв у інших країнах. Контент про Д. Байдена потрапляє і у “білоруське питання”, яке наразі, вочевидь, з’явилося б не лише у дослідженні питання висвітлення медіа суверенної демократії, але й у багатьох інших. Оскільки в Білорусі з серпня 2020 р. тривали протести, то до неї була прикута увага світових медіа в цілому. Тому подібна аналітична категорія могла з’явитись у дослідженні щодо освіти, пандемії тощо.

Аналітична категорія “мозаїка країн” не висвітлює якісь особливості устроїв різних країн, не актуалізує уваги споживачів на суверенності чи демократичності устроїв. Тут ситуація подібна до описаної щодо “українського питання”. Медіа вживають поняття на кшталт синонімічних і описових відносно відповідних країн. Більш цікавим є поява у дослідженні категорії “культура”. Адже культурній індустрії характерно досить швидко реагувати на важливі суспільно значущі явища й транслювати їх через свої продукти. Тому потрапляння до її лав поняття “суверенна демократія”, його осмислення й трансляція вказують на важливість цього концепту, його впливовість у суспільному житті.

Аналітична категорія “пропаганда” є не випадковою і, фактично її поява унеможливорюється сучасністю. Адже наразі інформаційне поле є невід’ємним від такого типу інформації, як пропаганда. Коли ж йдеться про предметне поле політикуму, державного устрою чи подібних їм концептів, то наявність пропагандистських матеріалів фактично є гарантованою. І не дивно, що в цій категорії йдеться саме про російське пропагування устрою суверенної демократії, його виправдання. Адже дискусія щодо суверенної демократії (її статусу та модальності) триває з моменту її появи. У цілому традиційна присутність російської пропаганди в українському новинному полі підтверджується дослідженнями. За результатами моніторингового дослідження ГО “Інститут масової інформації” 2019 р., висвітлення новин супроводжується пропагандистськими наративами, фейками та маніпуляціями¹⁵. Крім того, більшість українських ЗМІ продовжують бути залежними від російського інформаційного простору:

- коли повідомляють новини, які не є суспільно важливими для української аудиторії;
- коли використовують російські джерела під час повідомлення про міжнародні новини;
- коли українські ЗМІ використовують російські медіа як джерела про події в Україні.

¹⁵ Російська пропаганда в українських онлайн-новинах. *Інститут масової інформації*. 1.03.2019. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/viyna-vybory-i-tserkva-osnovni-temy-rosiys-koi-propahandy-v-ukrains-kykh-internet-zmi-doslidzhennia-i28315>

У дослідженні присутні усі три ознаки залежності українських онлайн-медіа від російського інформаційного простору. Так, вже йшлося про передрук з російських сайтів. До суспільно неважливих для української аудиторії можна віднести ряд повідомлень, наприклад, з категорії “культура” щодо російських текстів/вистав, або ж відверто пропагандистські матеріали про вагомість і виправданість устрою суверенної демократії в Росії. Ситуація, коли українські ЗМІ використовують російські медіа як джерела про події в Україні, також наявна в масиві повідомлень.

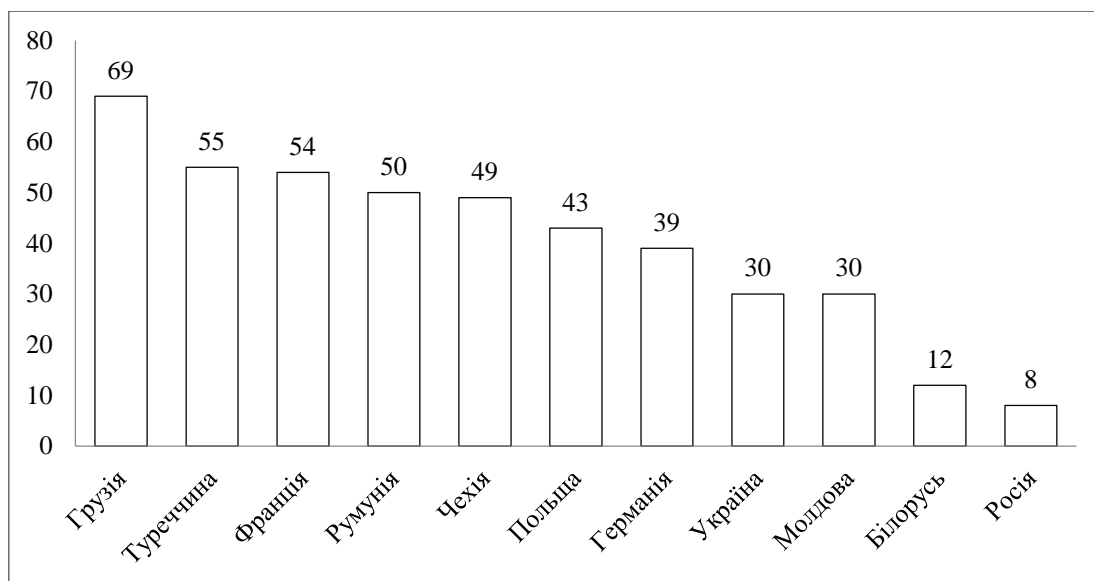
Вміст контенту аналітичної категорії, що стосувалась поточних трендів, є прикладом трендових тем для інформаційного простору. Усі ці теми певною мірою стосуються поля політичної сфери. Хоча нині (в часи пандемії) у міжнародному фаховому дискурсі проговорюються, наприклад, такі залежності, як співвідношення устрою в країні (демократичного, тоталітарного та ін.) та ефективності, способів боротьби з COVID-19 [10]. Проте суверенна демократія транслюється виключно в новинному потоці політичного гатунку.

Знову повертаючись до того, що сучасна людина витрачає на медіаспоживання близько 12 годин на день (за даними дослідження eMarketer 2019 р., США), що у перерахунку на тиждень у два рази є більшим, ніж робота на повну ставку, варто поміркувати про впливовість медіа. Як зазначає відомий дослідник медіа А. Мирошниченко, постіндустріальна людина “зайнята в медіа” у два рази більше, ніж індустріальна була зайнята на роботі. Власне, людина вже давно не “споживає” медіа і не “користується” ними. Вона там живе, працює і відпочиває. Живе буквально, фізично, в формі своїх цифрових копій [11]. У таких умовах з’являється поняття “економіка уваги”. І це означає, зокрема, що для актуалізації певного концепту його потрібно транслювати через медіа. Щоправда, головним фактором бізнес-успіху в економіці уваги є “втягування” якомога більшої кількості користувачів на якомога більш тривалий час. Тут найефективнішими є соціальні мережі, які пропонують людям такий сервіс, як самоактуалізація, яка оголошена вищою потребою в піраміді Маслоу. Проте, якщо зануритись глибше і врахувати соціально-демографічні ознаки, то онлайн-медіа є серйозним інструментом, за допомогою якого привертається увага. Поява певного концепту у медіасередовищі торує його шлях до різноманітних впливів на суспільство.

Пам’ятаючи ці тези та повертаючись до трансляції аналітичної категорії, до якої увійшли тексти з вживанням саме концепту “суверенна демократія”, варто зазначити, що вони концентруються на ідеї російської суверенної демократії. І якщо помоніторити, наприклад, соціальну мережу “Фейсбук” на предмет трансляції через неї концепту “суверенна демократія”, то можна побачити, що таких дописів буде незначна частка. Це дописи сатиричного характеру, індивідуальні дописи-осмислення, критика. Насамперед, такий стан речей пов’язаний зі слабким проникненням саме російської аудиторії у соціальну мережу “Фейсбук”. Саме такі дані наводить дослідницька група PlusOne¹⁶ (рис. 6).

¹⁶ Українська аудиторія Facebook за рік зросла на 3 мільйони осіб. УНІАН. 14.02.2019. URL: <https://www.unian.ua/economics/telecom/10445769-ukrajinska-auditoriya-facebook-za-rik-zroslo-na-3-milyoni-osib-infografika.html>

Рис. 6. Проникнення соціальної мережі “Фейсбук” у країнах Європи, %

Джерело: складено автором за: Українська аудиторія Facebook за рік зросла на 3 млн осіб. УНІАН. 14.02.2019. URL: <https://www.unian.ua/economics/telecom/10445769-ukrajinska-auditoriya-facebook-za-rik-zroslo-na-3-milyoni-osib-infografika.html>

На етапі такого пілотажного (пробного) порівняння стають більш яскраво видимими вектори трансляції концепту “суверенна демократія”. І на фоні сатиричного визначення “Суверенна демократія – це коли голова сім’ї ніколи не буде мити посуд, тому що за цей варіант проголосувало 146% сім’ї”¹⁷ більш відчутним є пропагандистський вектор досліджуваних медіа дописів в онлайн-ЗМІ.

Висновки. Тематика суверенної демократії беззаперечно присутня у контенті українських онлайн-медіа 2020 р. Ця присутність не є значною, оскільки, наприклад, в авторському контент-аналітичному дослідженні реформи освіти у вітчизняних онлайн-медіа, що стосувались предметного поля, лише протягом першого півріччя 2017 р. було 4710 медіаповідомлень [12]. Проте це зумовлено: 1) складністю концепту “суверенна демократія”; 2) його вузькопрофільністю (адже освітою однозначно цікавиться значно більша кількість споживачів інформації, ніж типами державного устрою); 3) прив’язаністю до конкретного національного поля (власне російського). Така незначна кількість медіаповідомлень зумовила вибір саме кількісно-якісного емпіричного методу для дослідження проблематики. Контент-аналіз дозволив виокремити ряд аналітичних категорій-контекстів, пов’язаних з національними сенсами. Тут присутні український, що легко пояснюється тим, що досліджується виключно вітчизняний контент медіа, а також американський, як глобаліста впливів у багатьох царинах суспільного

¹⁷ Сложное простыми словами. *Значное место*. 29.10.2020. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=113023673929725&id=105973611301398

життя на світовому рівні. Білоруський контекст є трендом медіаповідомлень з осені 2020 р. через протести на території Білорусі. Проте він також транслюється українськими онлайн-медіа внаслідок сусідського розташування держав, спільного радянського минулого, порівняльного характеру – в Україні вже відбулись революції для змін у пострадянській державі. Російський контекст тут є невід’ємним внаслідок, насамперед, російського авторства поняття “суверенна демократія” та вибудовування публічного дискурсу навколо обґрунтування устрою Росії як суверенної демократії. Незважаючи на дописи, у яких російська суверенна демократія висвітлюється у позитивній модальності, та дописи пропагандистського характеру, суверенна демократія характеризується переважно негативно з акцентуацією, наприклад, на таких взірцях, як вибори, що фактично, як і багато інших традиційних для демократичних суспільств процесів, у суверенних демократіях є ерзацем. Отже, можна говорити про своєрідні інформаційні бульбашки – російську (з позитивним просуванням суверенної демократії) та позаросійську (з негативним висвітленням цього самого).

Висвітлення поза трактуванням “суверенної демократії” у стилі російських ідеологів обертається навколо синонімічного вживання термінів суверенності та демократичності. У переважній більшості випадків вони вживаються без звернень до тлумачення, підкреслення певного сенсу цих понять, виокремлення вагомості цих ознак. Тобто їхнє вживання відбувається на рівні “це загально зрозуміло”. Якщо звернутись до результатів досліджень, то в одному з останніх, проведених Фондом “Демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва спільно із соціологічною службою Центру Разумкова, більшість громадян (52%) вважають, що демократія є найбажанішим варіантом державного устрою для України. Протилежної думки (що за певних обставин авторитарний режим може бути кращим) дотримуються 20% і ще 19% відповіли, що для них взагалі не має значення, демократичний режим в країні чи ні [13]. Характерними є цифри 52%, яка вказує на стан “всеобізнаності”, та 19%, які є так званою “невідповіддю”. Цей відсоток навпаки може вказувати не просто на байдужість щодо цього питання, а на необізнаність і низький рівень освіченості у питанні державного устрою. Для порівняння можна звернутись до даних за 2019 р. дослідників Кембриджського університету¹⁸, які показують, що частка незадоволених демократією зросла з 48% до 58%, що є найвищим зареєстрованим рівнем. Дослідники зазначають, що задоволеність демократією зростала в останні десятиліття ХХ ст., але за 2009–2019 рр. цей показник став негативним (незадоволених стає дедалі більше). Одним із загальних висновків дослідження є те, що незадоволеність демократією має найвищий рівень у так званих розвинутих країнах (особливо високий рівень незадоволеності демократією виявлено в США і Великій Британії) [14]. Тому “протилежна” щодо ставлення до демократії ситуація в Україні може вказувати на належність України до нерозвинутих країн і низький рівень обізнаності щодо специфіки державних устроїв тощо. Медійні матеріали, що досліджувались, не сприяють підвищенню такої обізнаності.

¹⁸ Вони проаналізували те, що, за їхніми словами, є найбільшим у світі обсягом даних про ставлення до демократії, – 3500 соціопитуваль, в яких взяли участь чотири млн осіб. Центр майбутнього демократії в Кембриджському університеті відстежує погляди на демократію з 1995 р. і донині.

Дані, отримані в дослідженні, варто валідизувати шляхом проведення контент-аналітичних досліджень з аналогічною методологією, але для концептів інших видів державних устроїв. Це дало б можливість порівняльного аналізу й більш деталізованого і глибокого розуміння особливостей трансляції концепту саме “суверенна демократія” українськими онлайн-медіа. У продовження дослідження варто було б розглянути, які функції виконує використання цього поняття в українському контексті: російська пропаганда, антиросійська критика, антиамериканська критика тощо.

Список використаних джерел

1. Українці споживають онлайн-новини хаотично – опитування ЦКА. *Центр контент-аналізу*. 5.11.2020 р. URL: <https://ukrcontent.com/reports/ukrainci-spozhiyayut-onlajn-novini-haotichno-opituvannya-cka.html>
2. Поляков Л.В. PRO суверенную демократию. Москва: Европа, 2007. 627 с.
3. Пляйс Я. “Суверенная демократия” – новый концепт партии власти. *Власть*. 2008. № 4. С. 24–32.
4. Матвиенко Я.Ю. Институционально-правовые модели легитимации суверенной демократии в современной России. Ростов-на-Дону: ФГКОУ ВПО “Ростовский юридический институт Министерства внутренних дел Российской Федерации”, 2008. 128 с. URL: <https://www.disserscat.com/content/institutsionalno-pravovye-modeli-legitimatitsii-suverennoi-demokratii-v-sovremennoi-rossii>
5. Матвиенко Я.Ю. “Суверенная демократия”: амбивалентная дефиниция или понятие из политико-правового тезауруса постмодерна. *Философия права*. 2008. № 1 (26). С. 44–48. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/suverennaya-demokratiya-ambivalentnaya-definitsiya-ili-ponyatie-iz-politiko-pravovogo-tezaurus-a-postmoderna/viewer>
6. Krastev I. “Sovereign Democracy”, Russian-Style. *Insight Turkey*. 2006. Vol. 8. No. 4. P. 113–117. URL: <https://www.jstor.org/stable/26328656?seq=1>
7. Casula P. Sovereign Democracy, Populism and Depoliticization in Russia. Power and Discourse During Putin's First Presidency. *Problems of Post-Communism*. 2013. Vol. 60. Issue 3. P. 3–15. URL: <https://doi.org/10.2753/PPC1075-8216600301>
8. Демська-Кульчицька О. Що таке корпус текстів? *Культура слова*. 2004. № 64. С. 35–38.
9. Рябовол Л. Державний суверенітет: наукові підходи до визначення поняття і ступеня обмежень в умовах глобалізації. *Вісник НТУУ “КПІ”. Політологія. Соціологія. Право*. 2019. № 3 (43). С. 262–266. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.3\(43\).198484](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.3(43).198484)
10. Як борються з COVID-19 у світі: варіанти урядових рішень. *Міжнародний центр перспективних досліджень*. 27.03.2020. URL: <http://icps.com.ua/yak-boryutsya-z-covid-19-u-sviti-varianty-uryadovykh-rishen/>
11. Мирошниченко А. Гнев и поляризация в соцсетях: это не мы такие, это медиа такая. *COLTA*. 27.11.2020. URL: https://www.colta.ru/articles/society/26056-andrey-miroshnichenko-sotsseti-agressiya-biznes-regumanizatsiya?fbclid=IwAR0Fs5Y8durhbKgajs1dfnUHTDYhpCt8bRItsOP__Hzw7vibSvbWbysDNAA
12. Юзва Л. Реформа освіти в Україні: тренди липня 2017 року на основі аналізу медіа-контенту. *Молодіжна політика: проблеми та перспективи*. 2017. № 8. С. 153–158.
13. Реформи в Україні: громадська думка населення-2019. *Фонд “Демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва*. 29.01.2020. URL: https://dif.org.ua/article/reformi-v-ukraini-gromadska-dumka-naselennya-2019?fbclid=IwAR3b3iPv4wQ2iA5NQ_Bv2pbjKkyzgAib8Lp_batvDU9yyzvEJqULwYUFbDk
14. Coughlan S. Dissatisfaction with democracy “at record high”. *BBC*. 29.01.2020. URL: <https://www.bbc.com/news/education-51281722>

Отримано 22.02.21 та оновлено 12.05.21

References

1. Ukrainians consume online media news erratically – a poll of the Center for the content analysis. (2020, November 5). *Center for the content analysis*. URL: <https://ukrcontent.com/reports/ukrainci-spozhyvayut-onlajn-novini-haotichno-opituvannya-cka.html> [in Ukrainian]
2. Polyakov, L.V. (2007). PRO sovereign democracy. Moscow: Evropa [in Russian]
3. Plyais, Ya. (2008). “Sovereign democracy” – a new concept of the party of power. *Vlast*, 4, 24-32 [in Russian]
4. Matvienko, Ya.Yu. (2008). Institutional and legal models of legitimation of sovereign democracy in modern Russia. Rostov-on-Don: Federal State Educational Institution of Higher Education “Rostov Legal Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Russian Federation”. URL: <https://www.dissercat.com/content/institutsionalno-pravovye-modeli-legitimatsii-suverennoi-demokratii-v-sovremennoi-rossii> [in Russian]
5. Matvienko, Ya.Yu. (2008). “Sovereign democracy”: ambivalent definition or a notion from the postmodern politico-legal thesaurus. *Filosofiya prava – Philosophy of Law*, 1 (26), 44-48. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/suverennaya-demokratiya-ambivalentnaya-definitsiya-ili-ponyatie-iz-politiko-pravovogo-tezaurus-a-postmoderna/viewer> [in Russian]
6. Krastev, I. (2006). “Sovereign Democracy”, *Russian-Style. Insight Turkey*, 8, 4, 113-117. URL: <https://www.jstor.org/stable/26328656?seq=1>
7. Casula, P. (2013). Sovereign Democracy, Populism and Depoliticization in Russia. Power and Discourse During Putin's First Presidency. *Problems of Post-Communism*, 60, 3, 3-15. URL: <https://doi.org/10.2753/PPC1075-8216600301>
8. Demska-Kulchyska, O. (2004). What is a body of texts? *Kultura slova – Culture of the word*, 64, 35-38 [in Ukrainian]
9. Ryabovol, L. (2019). State sovereignty: scientific approaches to defining the concept and degree of constraints in the context of globalization. *Visnyk NTUU “KPI”. Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo – Bulletin of the National Technical University of Ukraine “Kyiv Polytechnic Institute”. *Politology. Sociology. Right*, 3 (43), 262-266. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.3\(43\).198484](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.3(43).198484) [in Ukrainian]*
10. How they fight COVID-19 in the world: options for government decisions. (2020, March 27). International Center for Policy Studies. URL: <http://icps.com.ua/yak-boryutsya-z-covid-19-u-sviti-varianty-uryadovykh-rishen/> [in Ukrainian]
11. Miroshnichenko, A. (2020, November 27). Anger and polarization in social networks: it is not us, it is the media. *COLTA*. URL: https://www.colta.ru/articles/society/26056-andrey-miroshnichenko-sotsseti-agressiya-biznes-regumanizatsiya?fbclid=IwAR0Fs5Y8durhbKgajs1dfnUHTDYhpCt8bRItsOP__Hzw7vibSvbWBySDNAA [in Russian]
12. Yuzva, L. (2017). Education reform in Ukraine: trends in July 2017 based on media content analysis. *Molodizhna polityka: problemy ta perspektyvy*, 8, 153-158 [in Ukrainian]
13. Reforms in Ukraine: public opinion. (2020, January 29). Ilko Kucheriv “Democratic Initiatives” foundation. URL: https://dif.org.ua/article/reformi-v-ukraini-gromadska-dumka-naseleennya-2019?fbclid=IwAR3b3iPv4wQ2iA5NQ_Bv2pjbKkyzgAib8Lp_batvDU9yyzvEJqULwYUFbDk [in Ukrainian]
14. Coughlan, S. (2020, January 29). Dissatisfaction with democracy “at record high”. *BBC*. URL: <https://www.bbc.com/news/education-51281722>

Received on 22.02.21 and updated on 12.05.21